

Europos Sąjungos
Taryba

Briuselis, 2021 m. kovo 2 d.
(OR. en)

6070/21

Tarpinstitucinė byla:
2020/0288 (NLE)

SOC 70
ANTIDISCRIM 6
GENDER 11
JAI 129
FREMP 25
COHOM 26
EDUC 44

TEISĖS AKTAI IR KITI DOKUMENTAI

Dalykas: TARYBOS REKOMENDACIJA dėl romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo

TARYBOS REKOMENDACIJA

... m. ... d.

dėl romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo

EUROPOS SĄJUNGOS TARYBA,

atsižvelgdama į Sutartį dėl Europos Sąjungos veikimo, ypač į jos 292 straipsnį kartu su 19 straipsnio 1 dalimi,

atsižvelgdama į Europos Komisijos pasiūlymą,

kadangi:

- (1) Tarybos direktyvoje 2000/43/EB¹ nustatyta kovos su diskriminacija dėl rasinės ar etninės kilmės visoje Sąjungoje sistema, susijusi su tokiais sritimis kaip užimtumas, švietimas, socialinė apsauga, įskaitant socialinį draudimą ir sveikatos priežiūrą, socialinės lengvatos ir galimybė gauti prekes ir paslaugas bei jų tiekimas ir teikimas, įskaitant aprūpinimą būstu. Vienas iš šios rekomendacijos tikslų – prisidėti prie veiksmingo tos direktyvos įgyvendinimo, nedarant poveikio valstybių narių kompetencijai;

¹ 2000 m. birželio 29 d. Tarybos direktyva 2000/43/EB, įgyvendinanti vienodo požiūrio principą asmenims nepriklausomai nuo jų rasės arba etninės priklausomybės (OL L 180, 2000 7 19, p. 22).

- (2) Tarybos pamatiniu sprendimu 2008/913/TVR¹ valstybės narės įpareigojamos kriminalizuoti viešą smurto ar neapykantos kurstymą rasės, odos spalvos, religijos, kilmės ar tautinės arba etninės kilmės pagrindu ir užtikrinti, kad rasistiniai ir ksenofobiniai motyvai būtų laikomi sunkinančiomis aplinkybėmis arba kad skirdami sankcijas nacionaliniai teismai galėtų atsižvelgti į tokius motyvus. Šia rekomendacija siekiama stiprinti priemones, kurių imamasi kovojant su neapykantos retorika, neapykantos nusikaltimais ir prieš romų tautybės asmenis nukreiptu smurtu. Atsižvelgiant į Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2012/29/ES², šia rekomendacija taip pat siekiama skatinti paramą nuo tokių nusikaltimų nukentėjusiems romams;

¹ 2008 m. lapkričio 28 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2008/913/TVR dėl kovos su tam tikromis rasizmo ir ksenofobijos formomis bei apraiškomis baudžiamosios teisės priemonėmis (OL L 328, 2008 12 6, p. 55).

² 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR (OL L 315, 2012 11 14, p. 57).

- (3) Europos socialinių teisių ramsčiu išreiškiami principai ir teisės, kuriais siekiama remti ir didinti socialinį teisingumą, neatsižvelgiant į lytį, rasinę ar etninę kilmę, religiją ar tikėjimą, negalią, amžių ar seksualinę orientaciją. Socialinio ramsčio principams įgyvendinti labai svarbios yra universalios priemonės ir jas papildančios tikslinės priemonės, skirtos grupėms, kurioms gresia didelė diskriminacijos ar socialinės atskirties rizika, apsaugoti ir remti, kaip antai šioje rekomendacijoje nustatytos priemonės. Pasiiekti rezultatų įgyvendinant šį ramstį yra bendras politinis įsipareigojimas ir atsakomybė. Jis turėtų būti įgyvendinamas ir Sąjungos, ir valstybių narių lygmenimis pagal jų atitinkamą kompetenciją, tinkamai atsižvelgiant į skirtingą socioekonominę aplinką ir nacionalinių sistemų įvairovę, įskaitant socialinių partnerių vaidmenį, tuo pačiu visapusiškai laikantis subsidarumo ir proporcingumo principų;
- (4) šia rekomendacija taip pat prisidedama prie darnaus lygių ir įtraukių demokratinių visuomenių vystymosi pagal Jungtinių Tautų darnaus vystymosi tikslus;

- (5) Komisija pateikė pasiūlymus Europos Parlamentui ir Tarybai dėl 2021–2027 m. Bendrųjų nuostatų reglamento, dėl „Europos socialinio fondo +“ (toliau – 2021–2027 m. ESF+), ir dėl 2021–2027 m. Europos regioninės plėtros fondo ir Sanglaudos fondo. Tuose pasiūlymuose lygybė ir nediskriminavimas nurodomi kaip horizontalieji principai, kurių turėtų būti laikomasi įgyvendinant tuos fondus. Pasiūlyme dėl 2021–2027 m. ESF+ valstybės narės ir Komisija konkrečiai raginamos užtikrinti lygybę ir nediskriminavimą įgyvendinant Sąjungos programas ir kalbama apie trečiųjų šalių piliečių socioekonominės integracijos bei marginalizuotų bendruomenių, pavyzdžiui, romų, įtraukties skatinimą, kas siejama su nacionalinio romams skirto strateginio plano reikiama sąlyga. Kol tie pasiūlymai bus priimti, šia rekomendacija prisidedama prie jų veiksmingo įgyvendinimo ateityje;
- (6) 2010 m. kovo 3 d. Komisijos komunikatu „2020 m. Europa. Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija“ (strategija „Europa 2020“) suteiktas didelis postūmis kovoti su skurdu ir socialine atskirtimi nustatant bendrus Europos tikslus – mažinti skurdą bei socialinę atskirtį ir didinti mokyklą baigusių asmenų skaičių bei užimtumo lygį. Tų tikslų negalima pasiekti nepagerinus romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo, todėl šioje rekomendacijoje pateikiamos konkrečios gairės;

- (7) 2011 m. gegužės 19 d. Taryba patvirtino 2011 m. balandžio 5 d. Komisijos komunikatą „ES romų integracijos nacionalinių strategijų planas iki 2020 m.“, kuriuo valstybės narės raginamos visapusiškai skatinti romų socialinę ir ekonominę įtrauktį ir kuriuo nustatomi tikslai švietimo, užimtumo, sveikatos priežiūros ir aprūpinimo būstu srityse. Nepaisant pirminio projekto ribotumų, ES planas turėjo didelę pridėtinę vertę, kuria toliau grindžiama dabartinė rekomendacija, *inter alia*, įtraukiant patirtį, įgytą įgyvendinant planą;
- (8) 2013 m. gruodžio 9 d. Tarybos rekomendacija¹ buvo siekiama sustiprinti nacionalines romų integracijos priemones. Joje Taryba paragino valstybes nares kasmet pranešti Komisijai apie visas priemones, kurių imtasi laikantis rekomendacijos, ir apie bet kokią pažangą, padarytą įgyvendinant romų integracijos nacionalines strategijas (RINS). Ši rekomendacija grindžiama ta patirtimi, ir joje apžvelgiamos ir išplečiamos priemonės, kurių reikia imtis;
- (9) savo 2016 m. gruodžio 8 d. išvadose „Romų integracijos proceso paspartinimas“ Taryba paragino Komisiją atlikti ES romų integracijos nacionalinių strategijų plano iki 2020 m. laikotarpio vidurio peržiūrą (išsamų vertinimą) ir ja remiantis pateikti pasiūlymą dėl iniciatyvos po 2020 m. Nors atliktame išsamiaame vertinime pripažįstama plano pridėtinė vertė, pažymima, kad romų tautybės asmenys Europoje ir toliau susiduria su diskriminacija ir socialine bei ekonomine atskirtimi;

¹ 2013 m. gruodžio 9 d. Tarybos rekomendacija dėl romų veiksmingų integravimo priemonių valstybėse narėse (OL C 378, 2013 12 24, p. 1).

- (10) iš Tarybos, Europos Parlamento ir kelių Europos ir nacionalinių pilietinės visuomenės organizacijų atlikto išsamaus vertinimo ir juo remiantis padarytų išvadų matyti, kad reikalingas atnaujintas ir tvirtesnis įsipareigojimas siekti romų lygybės ir įtraukties. Tuo įsipareigojimu turėtų būti užtikrintas ypatingas dėmesys kovai su diskriminacija, be kita ko, sprendžiant priešiško čigonams – tam tikros prieš romų tautybės asmenis nukreipto rasizmo formos – problemą ir sutelkiant dėmesį į keturias socioekonominės įtraukties sritis – švietimą, užimtumą, sveikatą ir būstą. Jis taip pat turėtų atspindėti konkrečių grupių poreikius ir romų populiacijos įvairovę; padėti įtraukti romus į romų lygybės ir įtraukties strategijų rengimą, įgyvendinimą, stebėseną ir vertinimą; padėti gerinti tikslų nustatymą, duomenų rinkimą, stebėseną ir ataskaitų teikimą, taip pat padėti užtikrinti, kad bendrojoje politikoje daugiau dėmesio būtų skiriama romų lygybei ir įtraukčiai. Rengiant priemones ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas lyčių aspektui;
- (11) ši rekomendacija taip pat grindžiama įvairiomis išvadomis, anksčiau išdėstytomis 2015 m. balandžio 15 d. ir 2019 m. vasario 12 d. atitinkamose Europos Parlamento rezoliucijose, 2016 m. gruodžio 8 d. Tarybos išvadose ir Komisijos metinėse ataskaitose nuo 2013 m.;

- (12) vadovaudamasi ES romų integracijos nacionalinių strategijų planu iki 2020 m., Komisija 2020 m. spalio 7 d. priėmė dokumentų rinkinį, kurį sudaro pasiūlymas dėl šios rekomendacijos ir Komunikatas „Lygybės sąjunga. ES romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo strateginis planas“ (toliau – 2020 m. spalio 7 d. komunikatas). 2020 m. spalio 7 d. komunikate nustatomi ES lygmens tikslai ir, kai aktualu, uždaviniai ir būtiniausi visų valstybių narių įsipareigojimai, kuriuos gali papildyti papildomos nacionalinės pastangos ir Sąjungos parama, atsižvelgiant į nacionalinį kontekstą ir romų populiacijos dydį. Naujausi duomenys rodo, kad šeši iš dešimties europiečių vis dar mano, kad romų tautybės asmenų diskriminacija jų šalyje yra plačiai paplitusi, o daugiau kaip šeši iš dešimties sutinka, kad visuomenė galėtų gauti naudos, jei romai būtų geriau integruoti¹. Pagrindinis šios rekomendacijos tikslas – padėti skatinti romų lygybę ir kovoti su romų atskirtimi, jiems aktyviai dalyvaujant procese;

¹ Specialioji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 493. Diskriminacija Europos Sąjungoje (pirmieji rezultatai paskelbti 2019 m. rugsėjo mėn.)

- (13) per COVID-19 pandemiją atskirtos ir palankių sąlygų neturinčios romų bendruomenės patyrė didelį neigiamą poveikį sveikatai ir socioekonominį poveikį – dėl to kyla rizika, kad esama nelygybė ir skurdo bei socialinės atskirties rizika dar labiau padidės. Šia rekomendacija skatinama mažinti struktūrinę nelygybę, su kuria susiduria romai, sprendžiant, kai aktualu, tokius klausimus kaip ribotos romų galimybės gauti švaraus vandens, naudotis sanitarijos infrastruktūra ir sveikatos priežiūros paslaugomis, įskaitant skiepijimo paslaugas, ir trūkstamos priemonės ir skaitmeniniai įgūdžiai, kurie leistų romams aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime, be kita ko, nuotoliniame švietime, taip pat panaikinant didelį ekonominį nesaugumą ir sprendžiant klausimą dėl perpildytų namų ūkių, atskirtų gyvenviečių arba stovyklų;

- (14) didėjančio populizmo ir rasizmo Sąjungoje¹ kontekste reikia sutelkti dėmesį į kovą su diskriminacija ir jos prevenciją, be kita ko, kovą su priešišku čigonams, nes minėti reiškiniai yra viena iš pagrindinių diskriminacijos bei atskirties priežasčių ir jas dar labiau didina. Todėl 2020 m. rugsėjo 18 d. ES kovos su rasizmu veiksmų plane 2020–2025 m. išdėstomi įvairūs konkretūs kovos su rasizmu veiksmai. Priešiškus čigonams yra nepaprastai paplitusi² rasizmo forma, kilusi dėl plačiosios visuomenės požiūrio į tuos, kurie istorinio „priskyrimo kitokiam“³ procese laikomi „čigonais“, taip pat dėl visuomenės elgesio su tokiais asmenimis, ir toks priešiškus grindžiamas stereotipais ir neigiamomis nuostatomis, kurios kartais gali būti netyčinės ar nesąmoningos⁴.

¹ Plačiai paplitęs rasizmas toliau kamuoja Europą (angl. *Widespread racism continues to plague Europe*) 2019 m. birželio 20 d. ES pagrindinių teisių agentūros leidinys, grindžiamas 2019 m. pagrindinių teisių ataskaita, ES pagrindinių teisių agentūra, 2019 m. birželio 6 d.

² 1998 m. kovo 6 d. priimta Europos komisijos kovai su rasizmu ir netolerancija bendrosios politikos rekomendacija Nr. 3 dėl kovos su rasizmu ir netolerancija romų / čigonų atžvilgiu. Bendrosios politikos rekomendacijos Nr. 13 dėl kovos su priešišku čigonams ir romų diskriminacija preambulėje pakartota, kad priešiškus čigonams yra ypač įsigalėjusi, smurtinė, pasikartojanti ir įprasta rasizmo forma.

³ Kovos su priešišku čigonams aljansas. 2017 m. informacinis dokumentas. Gauta iš http://antigypsyism.eu/?page_id=17

⁴ ES kovos su rasizmu, ksenofobija ir kitų formų netolerancija aukšto lygio grupė. 2018 m. lapkričio mėn. išvadų dokumentas. „Priešiškus čigonams: didinti šio reiškinio pripažinimą siekiant geriau suprasti jo apraiškas ir į jas reaguoti“ (angl. *Antigypsyism: Increasing its recognition to better Understand and address its Manifestations*).

Nuo 2005 m. Europos Parlamentas savo pranešimuose ir 2005 m. balandžio 28 d., 2015 m. balandžio 15 d., 2017 m. spalio 25 d. ir 2019 m. vasario 12 d. rezoliucijose vartoja terminą „priešiškumas čigonams (romams)“. Šį reiškinį, dar vadinamą prieš romus nukreiptu rasizmu ir romafofija, yra pripažinusios kelios tarptautinės ir pilietinės visuomenės organizacijos. Savo 2016 m. gruodžio 8 d. išvadose Taryba pripažino būtinybę „kovoti su visų formų prieš romus nukreiptu rasizmu, kuris kartais vadinamas priešiškumu čigonams, nes tai yra viena iš pagrindinių jų socialinės atskirties ir diskriminacijos priežasčių“. 2020 m. spalio 8 d. Tarptautinis Holokausto aukų atminimo aljansas (IHRA) priėmė teisiškai neprivalomą priešiškumo čigonams / kovos su romų diskriminacija apibrėžtį¹;

¹ <https://www.holocaustremembrance.com/resources/working-definitions-charters/working-definition-antigypsyism-anti-roma-discrimination>

- (15) kalbant apie romų populiacijai skirtas priemones, svarbu pripažinti tam tikrų grupių¹ įskaitant romų tautybės moteris, romų tautybės jaunimą, romų tautybės vaikus, romų tautybės LGBTI asmenis, vyresnio amžiaus romus, negalią turinčius romus, tuos romus, kurie yra trečiųjų šalių piliečiai arba asmenys be pilietybės, ir ES judžius romus, konkrečius poreikius arba pažeidžiamumą. Todėl šioje rekomendacijoje atsižvelgiama į daugialypės diskriminacijos problemos sprendimo svarbą². Joje siūlomos priemonės, skirtos geresnei romų tautybės vaikų, kurie yra ypač diskriminuojami ir patiria didelę segregaciją, apsaugai ir integracijai.

¹ Susijusius su įvairiais kontekstais, pavyzdžiui, su prekyba žmonėmis, kurių aukomis dažniausiai tampa romų tautybės moterys ir vaikai.

² Terminas „daugialypė diskriminacija“ vartojamas kaip visa apimanti sąvoka, kuria apibrėžiami visi atvejai, kai diskriminuojama dėl kelių pagrindų; ji gali pasireikšti dviem būdais. Tai gali būti „pridėtinė diskriminacija“, kai diskriminuojama dėl kelių atskirai veikiančių diskriminavimo pagrindų, ir „sąveikinė diskriminacija“, kai du arba daugiau diskriminavimo pagrindų veikia ir sąveikauja tarpusavyje tokiu būdu, kad jų neįmanoma atsieti ar atskirti; „Kova su daugialype diskriminacija. Praktika, politika ir įstatymai“. Europos Komisijos ataskaita (2007). Daugialypė diskriminacija ES teisėje. Galimybės teisinėmis priemonėmis reaguoti į sąveikinę diskriminaciją dėl lyties. Europos teisės ekspertų lyčių lygybės klausimais tinklas. Europos Komisija (2009).

Vadovaujantis Tarybos 2016 m. gruodžio 8 d. išvadomis, ja taip pat siekiama sudaryti galimybių ir panaudoti neišnaudotą romų tautybės jaunuolių potencialą, didinant jų aktyvų dalyvavimą jaunimui skirtose programose ir priemonėse, pavyzdžiui, kaip nurodyta 2020 m. liepos 1 d. Komisijos komunikate „Jaunimo užimtumo rėmimas. Tiltas jaunai kartai į darbo rinką“;

- (16) pripažįstant romų bendruomenės narių įvairovę, terminas „romai“ vartojamas kaip bendrasis terminas, kuriuo nurodomos tam tikros įvairios romų kilmės grupės, įskaitant romus, sintus, kalus, čigonus, romanišelius ir bojašus (rudarus). Jis taip pat apima tokias grupes kaip aškaliai, egiptiečiai, Rytų grupės (įskaitant *Dom*, *Lom*, *Rom* ir *Abdal*), taip pat klajoklių populiacijas, įskaitant etninius klajoklius, jenišus ar tuos romus, kuriems taikomas administracinis terminas „Gens du voyage“, ir žmones, kurie vadina save čigonais, neneigiant ypatingų tų grupių požymių;

- (17) atsižvelgiant į judumą Sąjungos viduje, būtina gerbti Sąjungos piliečių laisvo judėjimo teisę ir laikytis naudojimosi šia teise sąlygų. Tos sąlygos apima pakankamų išteklių ir visaverčio sveikatos draudimo turėjimą pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2004/38/EB¹. Kartu būtina siekti gerinti romų gyvenimo sąlygas ir toliau įgyvendinti priemones, kuriomis skatinama jų ekonominė ir socialinė įtrauktis jų kilmės valstybėse narėse ir jų gyvenamosios vietos valstybėse narėse;

¹ 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, iš dalies keičianti Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68 ir panaikinanti Direktyvas 64/221/EEB, 68/360/EEB, 72/194/EEB, 73/148/EEB, 75/34/EEB, 75/35/EEB, 90/364/EEB, 90/365/EEB ir 93/96/EEB (OL L 158, 2004 4 30, p. 77).

- (18) pripažįstant, kad valstybės narės turėtų pasirinkti savo stebėsenos metodus, įskaitant tinkamus duomenų rinkimo metodus, ir atsižvelgiant į tai, kad su etnine kilme susijusios informacijos rinkimas yra opus klausimas, ir tam tikrose valstybėse narėse toks rinkimas yra neįmanomas, šioje rekomendacijoje pabrėžiama duomenų rinkimo, kaip būtino pagrindo priemonėms, kuriomis veiksmingai pagerinama romų populiacijos padėtis, rengti, svarba, laikantis Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2016/679¹ ir Nediskriminavimo, lygybės ir įvairovės klausimų aukšto lygio grupės Duomenų apie lygybę pogrupio paskelbtų 2018 m. Gairių dėl geresnio duomenų apie lygybę rinkimo ir naudojimo². Šioje rekomendacijoje taip pat pripažįstama rodiklių, kaip stebėsenos metodo, svarba. 2020 m. spalio 7 d. komunikate paaiškinama, kad valstybės narės gali pasirinkti rodiklius iš Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros, Komisijos ir valstybių narių bendrai parengto romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo vertinimo rodiklių rinkinio;

¹ 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas) (OL L 119, 2016 5 4, p. 1).

² Gairės dėl geresnio duomenų apie lygybę rinkimo ir naudojimo (2018). Europos Audito Rūmai rekomendavo parengti tinkamas metodikas, pagal kurias būtų renkami atitinkami duomenys apie romų įtrauktį visose valstybėse narėse. „Romų integracijai skirtos ES politikos iniciatyvos ir finansinė parama: per pastarąjį dešimtmetį padaryta didelė pažanga, tačiau būtina dėti daugiau pastangų vietoje“. Specialioji ataskaita Nr. 14/2016.

- (19) šioje rekomendacijoje daugiausia dėmesio akivaizdžiai skiriama romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo skatinimo priemonėms, nesiekiant išskirti palankių sąlygų neturinčių kitų grupių. Panašiomis aplinkybėmis šios priemonės turėtų būti grindžiamos tais pačiais principais. Šiuo atžvilgiu tebėra aktualūs bendrieji pagrindiniai romų įtraukties principai¹. Be to, priemonėmis romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo aspektai turėtų būti integruojami tiek į Sąjungos, tiek į nacionalines politikos iniciatyvas, ypatingą dėmesį skiriant sąryšingumui ir lyčių aspektui. 2020 m. spalio 7 d. komunikate pateikiamos tolesnės gairės dėl nacionalinių strateginių planų, susijusių su romais, planavimo ir įgyvendinimo;
- (20) vienas iš šios rekomendacijos tikslų – patvirtinti ilgalaikį įsipareigojimą dėl romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo bendrų tikslų ir pateikti atnaujintas bei sustiprintas gaires, nustatant priemones, kurias valstybės narės gali patvirtinti siekdamos tų tikslų;

¹ Bendrieji pagrindiniai principai buvo svarstomi 2009 m. balandžio mėn. pirmoje Europos romų įtraukties klausimų platformoje, o 2009 m. birželio 8 d. EPSCO taryba juos patvirtino priimdama kelias išvadas, kuriose paragino valstybes nares rengiant ir įgyvendinant politikos priemones atsižvelgti, kai tinkama, į bendruosius pagrindinius principus. EPSCO tarybos išvados dėl romų įtraukties (2009 m. birželio 8 d.).

- (21) šia rekomendacija visapusiškai laikomasi subsidarumo principo ir gerbiama valstybių narių pirminė atsakomybė šioje srityje. Ji nedaro poveikio valstybių narių nacionalinės proceso teisės principams ir teisinėms tradicijoms. Turėtų būti taikomas bendras, tačiau diferencijuotas požiūris, deramai atsižvelgiant į tokias nacionalines aplinkybes kaip romų tautybės asmenų skaičius ir dalis visoje populiacijoje, bendras ekonominis kontekstas, konkretūs tikslinių populiacijų ypatumai kiekvienoje valstybėje narėje ir galimybė nustatyti konkrečiai etninei grupei skirtas politikos priemonės. Nacionalinis požiūris į romų įtrauktį, lygybę bei dalyvavimą ir atitinkamos priemonės tai skatinti turėtų būti pritaikyti ir atrinkti atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes ir poreikius vietoje; tai turėtų apimti ir būtinybę palankių sąlygų neturinčių grupių, tokių kaip romai, klausimus spręsti platesniame kontekste. Bendrosios priemonės turėtų būti parengtos taip, kad jomis būtų užtikrinta, kad romai būtų veiksmingai pasiekti;
- (22) nacionaliniame romams skirtame strateginiame plane daroma nuoroda į nacionalines romams skirtas strategijas ir (arba) romų lygybei, įtraukčiai ir dalyvavimui svarbius integruotus politikos priemonių rinkinius platesniame socioekonominiame kontekste,

REKOMENDUOJA:

1. Valstybės narės turėtų priimti nacionalinius romams skirtus strateginius planus pagal savo platesnio pobūdžio socialinės įtraukties politiką, kuria gerinama romų padėtis, ir pageidautinai ne vėliau kaip 2021 m. rugsėjo mėn. juos pateikti Europos Komisijai. Remdamosi nacionaline bei Sąjungos teise ir atsižvelgdamos į turimus išteklius ir nacionalines aplinkybes valstybės narės turėtų atitinkamai apsvarstyti šioje rekomendacijoje nustatytų priemonių aktualumą nacionaliniame kontekste ir įgyvendinti jas proporcingai ir pasirinktinai, glaudžiai bendradarbiaudamos su visais atitinkamais suinteresuotaisiais subjektais. Vertinant tą priemonių aktualumą valstybės narės skatinamos prisiimti savanoriškus minimalius įsipareigojimus ir, atsižvelgiant į nacionalinį kontekstą, galimai dėti papildomas pastangas, kaip numatyta komunikate.

Horizontalieji tikslai: lygybė, įtrauktis ir dalyvavimas

2. Valstybės narės turėtų sutelkti pastangas priimti ir įgyvendinti priemones, kad būtų skatinama lygybė ir veiksmingai užkertamas kelias diskriminacijai, priešiškamui čigonams, socialinei ir ekonominei atskirčiai, taip pat jų pagrindinėms priežastims, bei su tuo kovojama. Šios pastangos turėtų, be kita ko, apimti tokias priemones:
- a) veiksmingai kovoti su tiesiogine ir netiesiogine diskriminacija, be kita ko, kovojant su priekabiavimu, priešišku čigonams, stereotipais, prieš romus nukreipta retorika, neapykantos retorika, neapykantos nusikaltimais ir smurtu prieš romus, įskaitant tokios veiklos kurstymą tiek internete, tiek ne internete, visų pirma į nacionalinę teisę perkeliant ir įgyvendinant Direktyvą 2000/43/EB, Pamatinį sprendimą 2008/913/TVR ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2010/13/ES¹ bei užtikrinant jų vykdymą;
 - b) plėtoti ir propaguoti visapusiškos paramos aukoms sistemą vadovaujantis Direktyva 2012/29/ES ir teikti pagalbą nuo neapykantos nusikaltimų bei diskriminacijos nukentėjusiems romams;

¹ 2010 m. kovo 10 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/13/ES dėl valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų tam tikrų nuostatų, susijusių su audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikimu, derinimo (Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva) (OL L 95, 2010 4 15, p. 1).

- c) kovoti su daugialype ir struktūrine¹ romų, visų pirma romų tautybės moterų, romų tautybės jaunimo, romų tautybės vaikų, romų tautybės LGBTI asmenų, negalią turinčių romų, vyresnio amžiaus romų, negalią turinčių romų, romų be pilietybės ir ES judžių romų², diskriminacija;
- d) didinti informuotumą apie tai, kad pastangos kovoti su diskriminacine praktika yra susijusios su pastangomis kovoti su priešišku čigonams bei su socialine ir ekonomine atskirtimi – tai bendro siekio skatinti platesnio masto lygybės tikslą dalis;
- e) analizuoti priešiško čigonams ir romų diskriminacijos reiškinį ir pripažinti, kad jis egzistuoja, taip pat didinti informuotumą apie šiuos reiškinius, jų formas ir jų žalingus padarinius, šiuo tikslu pasitelkiant žiniasklaidą, bendrąsias mokymo programas ir kitas priemones, pavyzdžiui, didinant valstybės tarnautojų ir kitų suinteresuotųjų subjektų informuotumą apie būtinybę juos identifikuoti ir į juos reaguoti;
- f) skatinti daugiakultūrę informuotumo didinimo veiklą ir kampanijas mokyklose;

¹ Sistemine arba struktūrine diskriminacija suprantama kaip akivaizdi nelygybė, atsirandanti dėl teisės aktų, politikos ir praktikos ne dėl to, kad tai buvo padaryta tyčia, bet dėl įvairių institucinių veiksmų rengiant, įgyvendinant ir peržiūrint teisės aktus, politiką ir praktiką. „Romų ir klajoklių įtrauktis. Siekiant parengti lygybės įstaigų darbo patirtimi grindžiamą naują ES strategiją. Equinet perspektyva“ (angl. *Roma and Traveller Inclusion: Towards a new EU Framework, Learning from the work of equality bodies, Equinet Perspective*), 2020 m. birželio mėn.

² Romų etninės kilmės ES piliečiai, kurie naudojami laisvo judėjimo Europos Sąjungoje teise.

- g) didinti informuotumą apie romų kultūras, kalbą ir istoriją, įskaitant romų Holokausto atminimą ir susitaikymo procesus visuomenėje, *inter alia*, imantis veiksmų, susijusių su atitinkamo mokytojams skirto mokymo organizavimu ir tinkamų bendrųjų mokymo programų rengimu, nes šis informuotumas yra labai svarbus mažinant išankstinį nusistatymą ir priešišumą čigonams, t. y. šalinant svarbias diskriminacijos priežastis;
 - h) skatinti teigiamus naratyvus apie romus ir romų sektinus pavyzdžius, taip pat geresnį iššūkių, su kuriais susiduria romai, supratimą, be kita ko, remiant bendruomenių susitikimus ir tarpkultūrinį mokymąsi.
3. Valstybės narės turėtų kovoti su itin dideliu romų populiacijos skurdo rizikos lygiu ir materialiniu ir socialiniu nepritekliumi, kad būtų teikiama veiksminga parama romų įtraukčiai, lygybei ir dalyvavimui. Kai aktualu, valstybės narės turėtų laikytis integruoto požiūrio, daugiausia dėmesio skirdamos visoms atitinkamoms politikos sritims. Tos pastangos galėtų būti realizuotos imantis šių priemonių:
- a) užtikrinant tinkamas investicijas į žmogiškąjį kapitalą, infrastruktūros plėtoją ir aprūpinimą būstu, taip pat socialinės sanglaudos politikos priemones ir gerinant tokių investicijų nukreipimą;
 - b) užtikrinant, kad palankių sąlygų neturintys romai galėtų naudotis tinkamomis socialinės apsaugos sistemomis, įskaitant pajamų rėmimu ir išmokomis natūra bei teikiamomis paslaugomis;

- c) pajamų rėmimą derinant su aktyvumo skatinimo priemonėmis, siekiant skatinti dalyvavimą darbo rinkoje, ir su užimtumo rėmimu, ypač romų tautybės moterų ir ES judžių romų atžvilgiu, ir teikiant informaciją apie esamus teisinius tinkamumo reikalavimus, taikomus siekiant pasinaudoti išmokomis ir aktyvumo skatinimo bei įgalinimo paslaugomis;
- d) užtikrinant, kad ypač daug dėmesio būtų skiriama vaikų skurdo prevencijai ir kovai su juo, be kita ko, imantis veiksmingų nacionalinių priemonių, kuriomis atsižvelgiama į mechanizmus, dėl kurių skurdas perduodamas iš kartos į kartą, ir į būtinybę remti romų tautybės vaikus ir jų šeimas tarpusavyje susijusiose užimtumo, socialinių paslaugų, švietimo bei ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros, sveikatos priežiūros, aprūpinimo būstu ir galimybės naudotis pagrindinėmis paslaugomis, mitybos ir galimybės užsiimti laisvalaikio veikla srityse;
- e) remiant jaunų suaugusiųjų ir šeimų finansinį raštingumą, įskaitant geresnius sprendimų priėmimo ir planavimo įgūdžius, kaip tam tikras įgalėjimo ir finansinės įtraukties priemonės.

4. Valstybės narės turėtų atitinkamai skatinti prasmingą romų tautybės asmenų, įskaitant moteris, vaikus, jaunimą, vyresnio amžiaus žmones ir neįgaliuosius, dalyvavimą ir jų konsultavimą, kad būtų teikiama veiksminga parama romų lygybės ir nediskriminavimo srityse. Tai turėtų, be kita ko, apimti šias priemones:

- a) remti aktyvų pilietiškumą skatinant socialinį, ekonominį, politinį, kultūrinį ir pilietinį dalyvavimą, ypač romų tautybės moterų ir jaunimo atžvilgiu;

- b) skatinti romų pilietinės visuomenės gebėjimų stiprinimą ir lyderystę, kad romų tautybės asmenys galėtų dalyvauti visuose politikos ciklo etapuose ir apskritai visuomeniniame gyvenime;
- c) skatinti romų užimtumą viešosiose ir privačiosiose institucijose siekiant remti įvairovę ir didinti ekspertinę patirtį politikos procese ir nurodyti sektinus pavyzdžius;
- d) didinti palankių sąlygų neturinčių romų bendruomenių narių informuotumą apie žmogaus ir piliečių teises ir pareigas;
- e) koordinuoti įvairių sektorių išteklius, tinklus ir ekspertinę patirtį siekiant didinti romų tautybės jaunuolių dalyvavimą sprendimų priėmimo procesuose ir padėti sustiprinti jų lyderystę.

Sektorių tikslai

Galimybė dalyvauti kokybiško įtraukaus bendrojo švietimo programose

5. Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad visiems romams būtų suteikta reali vienoda prieiga prie visų formų ir visų pakopų švietimo programų ir užtikrinti, kad jie galėtų jose dalyvauti, pradedant ikimokykliniu ugdymu ir priežiūra ir baigiant tretiniu išsilavinimu, įskaitant antrą galimybę mokytis, suaugusiųjų švietimą ir mokymąsi visą gyvenimą.

6. Valstybės narės turėtų gerinti vienodas romų tautybės mokinių galimybes dalyvauti kokybiško ir įtraukaus švietimo programose, be kita ko, taikant, pavyzdžiui, tokias priemones, kuriomis būtų:
- a) užkertamas kelias bet kokių formų segregacijai švietimo srityje ir užtikrinama, kad būtų remiamas visų mokinių potencialas;
 - b) užkertamas kelias neteisingo diagnozavimo, dėl kurio romų tautybės mokiniai netinkamai įtraukiami į specialiojo ugdymo programas, atvejams ir užtikrinama, kad specialiojo ugdymo programos būtų paskiriamos laikantis skaidrios ir teisėtos procedūros;
 - c) numatomi veiksmingi metodai, kaip pripažinti ir ištaisyti patirtą neteisę švietimo srityje, įskaitant segregaciją, netinkamą romų tautybės mokinių nukreipimą į specialiąsias mokyklas ir jų nelygų traktavimą;
 - d) skatinamas nešališkumas, įtrauktis ir įvairovė švietimo sistemoje ir klasėje, pavyzdžiui, pasitelkiant profesinio tobulėjimo programas, mentorystę ir savitarpio mokymosi veiklą;
 - e) skatinamas veiksmingas tėvų dalyvavimas romų tautybės mokinių švietime ir puoselėjami mokyklų bei vietos bendruomenių ryšiai, be kita ko, pasitelkiant tarpininkus ir mokytojų padėjėjus;
 - f) remiamas visų mokinių, įskaitant negalią turinčių vaikų, dalyvavimas ir aktyvus įsitraukimas lygiomis teisėmis į bendrąsias švietimo veiklos sritis ir procesus;

- g) kovojama su mokyklose vykstančiomis patyčiomis ir priekabiavimu – tiek internete, tiek ne internete, kad būtų apsaugoti visi mokiniai, įskaitant romų tautybės mokinius;
 - h) didinamas mokytojų ir kitų mokyklos darbuotojų informuotumas apie romų istoriją, romų kultūrą, taip pat metodus, kaip atpažinti diskriminaciją ir jos pagrindines priežastis, įskaitant priešišumą čigonams ir nesąmoningą šališkumą, ir kovoti su šiais reiškiniais, taip pat apie švietimo svarbą ir realias vienodas galimybes gauti bendrąjį išsilavinimą;
 - i) remiamos pastangos užtikrinti, kad romų tautybės mokiniai įgytų įgūdžių, atitinkančių esamus ir būsimus darbo rinkos poreikius.
7. Valstybės narės turėtų siekti, kad būtų įveikta visų formų diskriminacija, nelygybė ir sudarytos palankios sąlygos, kiek tai susiję su švietimo galimybėmis, rezultatais ir pasiekimais, be kita ko, kai aktualu, taikant, pavyzdžiui, tokias priemones, kuriomis būtų:
- a) užtikrinamos galimybės gauti kokybišką ikimokyklinį ugdymą ir priežiūrą, ypač daug dėmesio skiriant ankstyvai romų tautybės vaikų, įskaitant palankių sąlygų neturinčius romų tautybės vaikus, įtraukčiai;
 - b) teikiama individualizuota parama ir tarpininkavimo paslaugos, kad būtų kompensuotos kalbinės, kognityvinių įgūdžių ir švietimo spragos, glaudžiai bendradarbiaujant su romų tautybės mokinių šeimomis, ir skatinama antra galimybė mokytis bei suaugusiųjų švietimas;

- c) užkertamas kelias ankstyvam mokyklos metimui ar mokyklos nebaigimui visais ugdymo lygmenimis, be kita ko, ypač daug dėmesio skiriant romų tautybės mergaitėms¹, pavyzdžiui, remiant mokyklų, tarpininkų ir socialinės apsaugos tarnybų bendradarbiavimą;
- d) pripažįstamas vaikų, kurių tėvai išvykę į užsienį (vieni ar kartu su vaikais), pažeidžiamumas ir tokiems vaikams suteikiama pirmenybė dalyvauti popamokinės veiklos programose ir gauti individualizuotą paramą;
- e) didinamas romų socialinis judumas, pavyzdžiui, imantis pozityvių veiksmų, teikiant specialias stipendijas profesinio mokymo, vidurinio ugdymo ir aukštojo mokslo bei mokytojų rengimo srityse, taip pat pasitelkiant profesinį orientavimą;
- f) užtikrinamas sklandus perėjimas iš vieno švietimo lygmens į kitą ir skatinama įgyti vidurinį ir tretinį išsilavinimą, be kita ko, pasitelkiant profesinį orientavimą, konsultavimą, mentorystę ir finansinės paramos sistemas;
- g) remiamas dalyvavimas neformaliojo mokymosi ir užklasinėje veikloje, įskaitant jaunimo, sporto ir kultūrinę veiklą, pagal sveikatos ir pilietinio ugdymo programas, taip pat kitoje veikloje, kuria skatinama saviugda, psichologinis atsparumas ir gerovė;

¹ Romų tautybės moterys devyniose ES valstybėse narėse (angl. *Roma women in nine EU Member States*) (2019 m.), Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros ataskaita, kurioje apibūdinami iššūkiai, su kuriais susiduria romų tautybės moterys ir mergaitės.

- h) skatinamas, kai aktualu, skaitmeninių įgūdžių įgijimas, plačiau užteigta prieiga suteikimas, tinkamos skaitmeninės infrastruktūros užtikrinimas ir aprūpinimas mokymo medžiaga, skirta nuotoliniam mokymuisi tiek formaliojo, tiek neformaliojo švietimo aplinkoje, kad būtų užkirstas kelias palankių socioekonominių sąlygų neturinčių mokinių, jų mokytojų ir tėvų skaitmeninei atskirčiai, ir kad būtų užtikrinta, jog visos minėtos priemonės pasiektų romų tautybės mokinius, įskaitant tuos, kurie gyvena kaimo arba segreguotose vietovėse.

Galimybės rasti kokybišką ir tvarų darbą

- 8. Valstybės narės turėtų skatinti vienodas romų, ypač romų tautybės jaunimo, galimybes rasti kokybišką ir tvarų darbą, be kita ko, kai aktualu, taikant, pavyzdžiui, tokias priemones, kuriomis būtų:
 - a) susisiekiama su romų tautybės jaunuoliais¹, kad būtų didinamas jų informuotumas apie esamas, pageidautina, integruotas užimtumo ir socialines paslaugas ir jie suvedami su tais paslaugas teikiančiomis tarnybomis;
 - b) tenkinami nedarbingų ir neaktyvių romų tautybės jaunuolių poreikiai, jiems pritaikant individualizuotus, holistinius veiksmų planus, kuriuose būtų atsižvelgiama į jų prioritetus ir motyvaciją, kliūtis ir nepalankias sąlygas, taip pat bedarbiystės ar neveiklumo priežastis;

¹ Atsižvelgiant į tai, kas apibūdinta 2020 m. spalio 30 d. Tarybos rekomendacijoje „Tiltas į darbo rinką. Sustiprinta Jaunimo garantijų iniciatyva“, kuria pakeičiama 2013 m. balandžio 22 d. Tarybos rekomendacija dėl Jaunimo garantijų iniciatyvos nustatymo (OL C 372, 2020 11 4, p. 1).

- c) remiama pirmoji darbo patirtis, įdarbinimas, pameistrystė ir karjeros raida;
- d) sudaromos palankesnės sąlygos pereiti iš švietimo sistemos į darbo rinką, pasitelkiant ugdomąjį vadovavimą, mentorystę, profesinį mokymą, stažuotes, verslo inkubatorius ir dualinį švietimą;
- e) remiamas romų tautybės asmenų skaitmeninių įgūdžių ugdymas siekiant užtikrinti, kad jie būtų geriau pasirengę atitikti darbo rinkos poreikius ir išnaudoti galimybes, kurias kasdieniame gyvenime teikia esamos ir naujos skaitmeninės priemonės ir tendencijos;
- f) remiamas mokymas darbo vietoje, įgūdžių ugdymas, profesinių kvalifikacijų įgijimas ir atnaujinimas, taip pat antra galimybė mokytis;
- g) skatinamos tikrai vienodos savarankiško darbo ir verslumo, įskaitant socialinį verslumą, galimybės, pasitelkiant tikslinę paramą;
- h) skatinamos vienodos galimybės įsidarbinti tiek viešajame, tiek privačiajame sektoriuje taikant tokias priemones, kaip pozityvūs veiksmai ir paramos sistemos darbdaviams, taip pat gerinamos galimybės naudotis užimtumo tarnybų paslaugomis, įskaitant aktyvią darbo rinkos politiką;
- i) remiamas judumas darbo rinkoje, ypač tų asmenų, kurie gyvena kaimo ir segreguotose vietovėse, kuriose darbo galimybės – ribotos;

- j) kovojama su diskriminacija, ji mažinama ir panaikinama, didinant informuotumą apie nediskriminacinį užimtumą ir galimybes įsidarbinti ir aktyvumo skatinimo priemonės, o darbdaviai mokomi taikyti metodus, kaip pripažinti diskriminaciją ir jos pagrindines priežastis, įskaitant priešišumą čigonams ir nesąmoningą šališkumą, ir kovoti su šiais reiškiniais.

Sveikata ir galimybė naudotis kokybiškomis sveikatos priežiūros ir socialinėmis paslaugomis

- 9. Valstybės narės turėtų užtikrinti veiksmingas vienodas galimybes netrukdomai naudotis kokybiškomis sveikatos priežiūros ir socialinėmis paslaugomis, ypač didžiausios rizikos grupėms arba grupėms, kurios gyvena marginalizuotose arba atokiose vietovėse, kai aktualu, taikant, pavyzdžiui, tokias priemones, kuriomis būtų:

- a) skatinamos ir lengvinamos vienodos galimybės, kad:
 - i) romų tautybės moterys galėtų gauti kokybiškus sveikatos patikrinimus ir atrankines patikras, galėtų naudotis priežiūros prieš ir po gimdymo, konsultavimo ir šeimos planavimo paslaugomis, taip pat lytinės ir reprodukcinės sveikatos priežiūros paslaugomis, kurias paprastai teikia nacionalinės sveikatos priežiūros tarnybos;
 - ii) romų tautybės moterys galėtų naudotis paramos smurto dėl lyties aukoms paslaugomis;
 - iii) romų tautybės vaikai galėtų gauti kokybišką pirminę sveikatos priežiūrą, įskaitant pirminės prevencijos programą, pavyzdžiui, skiepus;

- iv) pažeidžiamos romų populiacijos, pavyzdžiui, vyresnio amžiaus romai, negalia turintys romai, LGBTI romai, ES judūs romai, taip pat romai, kurie yra trečiųjų šalių piliečiai, ir romai be pilietybės, galėtų naudotis kokybiškomis sveikatos priežiūros paslaugomis;
- b) didinamas romų tautybės asmenų informuotumas apie pirminės profilaktikos priemones, pavyzdžiui, sveikos gyvensenos propagavimo programas ir narkotikų vartojimo prevenciją, ir gerinamos jų galimybės naudotis psichikos sveikatos priežiūros paslaugomis, kai aktualu, teikiant tarpininkavimo sveikatos srityje paslaugas;
- c) užkertamas kelias romų tautybės asmenų diskriminacijai ir su ja kovojama, didinant informuotumą apie nediskriminacinę prieigą prie sveikatos priežiūros paslaugų ir mokant sveikatos priežiūros specialistus, medicinos studentus ir sveikatos srities tarpininkus taikyti metodus, kaip atpažinti diskriminaciją ir jos pagrindines priežastis, įskaitant priešišumą čigonams ir nesąmoningą šališkumą, ir kovoti su šiais reiškiniais;
- d) kovojama su visų romų tautybės asmenų skaitmenine atskirtimi galimybių naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis srityje, be kita ko, mažinant skaitmeninių įgūdžių atotrūkį, kai kalbama apie galimybę susipažinti su sveikatos duomenimis;
- e) užkertamas kelias segregacijai sveikatos priežiūros paslaugų srityje ir ji panaikinama;
- f) užtikrinama, kad būtų pripažinta ir ištaisyta patirta neteisybė sveikatos priežiūros srityje, įskaitant priverstinį, prievartinį ir kitais atžvilgiais nesavanorišką romų tautybės moterų sterilizavimą;

- g) romų tautybės asmenims suteikiamos vienodos galimybės studijuoti mediciną ir skatinamas romų įdarbinimas sveikatos priežiūros specialistais ir tarpininkais, ypač regionuose, kuriuose yra didelė romų populiacija;
- h) kovojama su galimais ligų protrūkiais marginalizuotose arba atokiose vietovėse ir užkertamas tam kelias;
- i) romams užtikrinamos galimybės naudotis bendruomeninėmis ir pagalbos šeimai paslaugomis, skirtomis negalią turintiems asmenims, vyresnio amžiaus asmenims ir tėvų priežiūros netekusiems vaikams, pavyzdžiui, ugdymo paslaugomis, socialiniu būstu, neįgaliųjų dienos centrais ir globėjų tinklais;
- j) užkertamas kelias apgyvendinimui specialiose įstaigose ir skatinama siekti, kad nuo gyvenimo įstaigose būtų pereita prie bendruomeninės globos ar globos šeimoje, teikiant paramą nesaugioje padėtyje atsidūrusioms šeimoms, pavyzdžiui, konsultavimo paslaugas ir finansines paskatas, pagalbą maistu, pagalbą namuose ir ugdymo paslaugas;
- k) skatinama keistis geriausia patirtimi, susijusia su romų tautybės asmenų visuomenės sveikata, ir šią patirtį perduoti, pavyzdžiui, naudojantis Komisijos ir valstybių narių visuomenės sveikatos sistema Sveikatos ugdymo, ligų prevencijos ir neužkrečiamųjų ligų valdymo iniciatyvinėje grupėje;
- l) skatinami tyrimai dėl ligų, kuriomis dažniau serga asmenys, kuriems gresia skurdas, ir tų ligų prevencija.

Galimybė gauti tinkamą būstą ir būtiniausias paslaugas nepatiriant segregacijos

10. Valstybės narės turėtų užtikrinti romų tautybės asmenims vienodas sąlygas gauti tinkamą būstą ir būtiniausias paslaugas nepatiriant segregacijos, be kita ko, taikant, pavyzdžiui, tokias priemones, kuriomis būtų:
- a) užtikrinama galimybė naudotis būtiniausiomis paslaugomis, pavyzdžiui, gauti vandentiekio vandens, saugaus ir švaraus geriamojo vandens¹, turėti tinkamas sanitarines sąlygas, naudotis atliekų surinkimo ir tvarkymo, aplinkos apsaugos, elektros ir dujų tiekimo, transporto bei finansinėmis paslaugomis ir skaitmeninio ryšio paslaugomis, taip pat fizine infrastruktūra, užtikrinant pagrindinių komunalinių paslaugų teikimo tęstinumą tiek įprastomis sąlygomis, tiek pandemijų, ekologinių katastrofų ir kitų krizių metu;
 - b) stebimi visi erdvinės segregacijos atvejai, jiems užkertamas kelias ir su jais kovojama, taip pat skatinamas segregacijos panaikinimas rengiant konkrečius planus, kaip spręsti aprūpinimo būstu klausimus dalyvaujant vietos bendruomenėms ir paveiktoms romų bendruomenėms;
 - c) remiamos ir stiprinamos valdžios institucijos, paprastai atsakingos už aprūpinimą būstu, būtiniausias paslaugas ir aplinkos standartus, taip pat kiti atitinkami tos srities subjektai, pavyzdžiui, prireikus suteikiant jiems reikiamus įgaliojimus ir išteklius būsto poreikiams nustatyti, segregacijai stebėti ir išsamioms reguliavimo arba paramos priemonėms įgyvendinti;

¹ Žr. 2020 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2020/2184 dėl žmoniems vartoti skirto vandens kokybės 16 straipsnį, kartu su 31 konstatuojamąja dalimi (OL L 435, 2020 12 23, p. 1).

- d) užkertamas kelias priverstiniam iškeldinimui skatinant iš anksto apie tai pranešti ir skatinant tarpininkavimą, organizuojamas paramos teikimas asmenims, kuriems gresia iškeldinimas, ir, kai reikia, jie aprūpinami kitu tinkamu būstu, ypač daug dėmesio skiriant šeimoms;
- e) gerinamos romų tautybės asmenų gyvenimo sąlygos, užkertamas kelias neigiamam taršos ir užterštumo poveikiui jų sveikatai ir jis šalinamas;
- f) benamiams romų tautybės asmenims teikiama socialinė parama ir galimybės naudotis bendrosiomis paslaugomis;
- g) užtikrinamos vienodos galimybės gauti paramą aprūpinant būstu ir atsižvelgiama į konkrečius atskirų asmenų ir šeimų poreikius;
- h) remiamos marginalizuotiems romų tautybės asmenims skirtos integruotos būsto programos imantis priemonių, kai, pavyzdžiui, su būsto statybai bei priežiūrai skirtais mikrokreditais derinamos finansinio raštingumo bei taupymo programos, statybų srities mokymai ir aktyvumo skatinimo priemonės;
- i) remiamas klajoklių apsistojimo vietų įrengimas ir priežiūra.

11. Valstybės narės turėtų aprūpinti nacionalinius romų informacijos centrus pakankamais ir reikalingais ištekliais, darbuotojais ir institucinėmis galiomis, taip pat juos įgalinti, kad jie galėtų veiksmingai koordinuoti ir stebėti nacionalinę romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo politiką, įskaitant informavimo veiklą vietos lygmeniu.
12. Valstybės narės turėtų suteikti nacionaliniams romų informacijos centrams galimybę palengvinti romų pilietinės visuomenės dalyvavimą ir prisidėjimą rengiant, įgyvendinant, stebint ir peržiūrint nacionalinius romų integracijos strateginius planus ir vietos veiksmų planus, pasitelkiant reformuotus nacionalinės romų platformos procesus.
13. Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad nacionaliniai romų informacijos centrai dalyvautų rengiant socialinės įtraukties politiką ir teikiant universaliasias paslaugas, kad būtų padidintas jų aktualumas romų tautybės asmenims ir jose siūlomo informavimo mastas, be kita ko, kai aktualu, priimant sprendimus dėl Sąjungos fondų programavimo ir stebėsenos.

Vienodą požiūrį skatinančių įstaigų dalyvavimas

14. Valstybės narės, atsižvelgdamos į atitinkamas savo nacionalines teisines sistemas, turėtų remti vienodą požiūrį skatinančias įstaigas (toliau – lygybės įstaigos), kad jos, laikydamosi savo įgaliojimų, galėtų efektyviai ir nepriklausomai veikti ir bendradarbiauti su visais atitinkamais subjektais, įskaitant nacionalinius romų informacijos centrus, valdžios institucijas, pilietinės visuomenės organizacijas ir privatųjį sektorių. Teikiant tokią paramą lygybės įstaigoms turėtų būti sudarytos galimybės, kai taikytina:
- a) nagrinėti diskriminacijos, neapykantos retorikos ir neapykantos nusikaltimų atvejus ir siekti strateginio ginčų nagrinėjimo;
 - b) spręsti nepakankamo pranešimo apie diskriminaciją, neapykantos retoriką ir neapykantos nusikaltimus problemą ir didinti romų informuotumą apie jų teises;
 - c) vykdyti tyrimus ir rinkti duomenis apie romų lygybę ir romų diskriminaciją;
 - d) stiprinti romų pilietinės visuomenės pajėgumus ir su ja bendradarbiauti, daugiausia dėmesio skiriant teisei kreiptis į teismą užtikrinimui ir teisės aktų dėl lygybės įgyvendinimui;
 - e) teikti gaires ir mokymą plačiajai visuomenei, taip pat viešosioms ir privačiosioms organizacijoms.

15. Valstybės narės turėtų suteikti galimybę lygybės įstaigoms aktyviai dalyvauti ir veiksmingai prisidėti rengiant, įgyvendinant, stebint ir peržiūrint nacionalinius strateginius planus romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo klausimais bei atitinkamas Sąjungos fondų programas, kai aktualu, be kita ko:
- a) remiantis lygybės įstaigų patarimais dėl nacionalinių strateginių planų įgyvendinimo standartų, siekiant užtikrinti didesnę dėmesį kovai su diskriminacija ir jos prevencijai, be kita ko, kovojant su priešišku čigonams, rengiant ir įgyvendinant šiuos standartus, įskaitant pastangas panaikinti struktūrinę diskriminaciją;
 - b) suteikiant galimybę lygybės įstaigoms dalyvauti struktūrų, įsteigtų siekiant prižiūrėti nacionalinių romams skirtų strateginių planų įgyvendinimą, stebėseną ir peržiūrą, taip pat atitinkamų Sąjungos fondų stebėsenos komitetų veikloje.

Vietos ir regioninių suinteresuotųjų subjektų sutelkimas

16. Valstybės narės turėtų įtraukti regionines ir vietos valdžios institucijas ir vietos pilietinę visuomenę į nacionalinių strateginių planų rengimą, įgyvendinimą, stebėseną ir peržiūrą, priklausomai nuo to, kas aktualu.

17. Valstybės narės turėtų skatinti regionines ir vietos valdžios institucijas, atsižvelgiant į jų atitinkamus įgaliojimus, rengti arba atnaujinti vietos veiksmų arba segregacijos panaikinimo planus arba romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo strateginius planus. Į tuos vietos planus arba strateginius planus kiek įmanoma turėtų būti įtrauktos priemonės, pagrindiniai principai, lyginamieji standartai, išmatuojami tikslai ir finansavimo paskirstymas.
18. Valstybės narės turėtų užtikrinti centrinės ir vietos valdžios institucijų bendradarbiavimą rengiant ir įgyvendinant Sąjungos finansavimo programas, susijusias su kova su romų diskriminacijos prevencija ir jos įveikimu, siekiant užtikrinti, kad romų lygybė, įtrauktis ir dalyvavimas būtų numatyti visais programų rengimo, įgyvendinimo, stebėsenos ir vertinimo etapais, ir pagerinti Sąjungos lėšų nukreipimą į vietos lygmenį.
19. Valstybės narės turėtų skatinti įtrauktį ir įvairovę pasitelkdamos atitinkamas priemones, pavyzdžiui, pozityvius veiksmus, kad užtikrintų romams vienodas galimybes įsidarbinti vietos ir regioninėse valdžios institucijose.
20. Valstybės narės turėtų skatinti romų tautybės moterų ir vyrų įgalėjimą ir pripažinti atstovavimą jiems vietos lygmeniu.

Bendradarbiavimas su pilietine visuomene

21. Valstybės narės turėtų skatinti socialines inovacijas, valdžios institucijų ir romų bei jų interesus ginančios pilietinės visuomenės partnerystę ir bendradarbiavimą.

22. Valstybės narės turėtų visapusiškai naudotis nacionalinėmis romų platformomis arba kitais bendradarbiavimo ir dialogo palaikymo kanalais valstybėse narėse, kad romai ir jų interesus ginanti pilietinė visuomenė bei kiti suinteresuotieji subjektai būtų skaidriai ir plačiau įtraukti į nacionalinių romams skirtų strateginių planų ir vietos veiksmų planų rengimą, įgyvendinimą, stebėseną ir peržiūrą.
23. Valstybės narės turėtų remti pilietinę visuomenę jai stebint neapykantos nusikaltimus bei neapykantos retoriką ir kitus prieš romus nukreiptus nusikaltimus ir pranešant apie juos, ir teikti pagalbą nukentėjusiesiems, kai jie praneša apie neapykantos nusikaltimus ir neapykantos retoriką.
24. Valstybės narės turėtų užtikrinti finansavimą romų ir jų interesus ginančios pilietinės visuomenės, įskaitant romų jaunimo organizacijas, pliuralizmui ir nepriklausomumui remti, kad jos galėtų teikti ataskaitas dėl nacionalinių romams skirtų strateginių planų ir vykdyti jų stebėseną kaip nepriklausomos stebėtojų organizacijos, taip pat kad jos galėtų išlaikyti savo administracinius pajėgumus.
25. Valstybės narės turėtų įtraukti pilietinę visuomenę ir romų bendruomenes į Sąjungos fondų programų ciklą nacionaliniu, regioniniu ir vietos lygmenimis, be kita ko, kaip atitinkamų Sąjungos fondų stebėsenos komitetų narius.
26. Valstybės narės turėtų skatinti romų pilietinės visuomenės, įskaitant jaunimo organizacijas, pajėgumų stiprinimą ir lyderystę, kad atitinkamos įstaigos ir organizacijos galėtų dalyvauti visuose politikos ciklo etapuose ir apskritai visuomeniniame gyvenime.

27. Valstybės narės turėtų skatinti tarpsektorinį darbą ir platesnio masto lygybės ir įtraukties aljansus, įtraukiant valdžios institucijas, pilietinę visuomenę, verslo ir pramonės sektorius, akademinę ir mokslo bendruomenę. Tai padėtų bendrų veiksmų imtis subjektams, propaguojantiems lyčių lygybę, kovojantiems su rasizmu, diskriminacija dėl rasinės ar etninės kilmės, ksenofobija ir su tuo susijusia netolerancija ar ginantiems vaikų, vyresnio amžiaus žmonių, romų, LGBTI asmenų, negalią turinčių asmenų, prieglobsčio prašytojų, pabėgėlių ir kitų migrantų bei asmenų be pilietybės teises.

Tarpvalstybinis bendradarbiavimas

28. Valstybės narės turėtų stiprinti bendradarbiavimą ir tarpusavio mokymąsi, kiek tai susiję su veiksmingiausiais būdais, kaip integruoti romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo klausimus įgyvendinant visas svarbias Sąjungos iniciatyvas.
29. Valstybės narės turėtų skatinti tarpvalstybinę partnerystę ir mainus remdamos nacionalinių romų informacijos centrų tinklą, tinklą „EURoma“ ir Europos romų platformą.

30. Kai kurie ES judūs romų tautybės piliečiai, kurie įsikuria ne savo kilmės valstybėje narėje arba tokioje valstybėje narėje būna laikinai, be kita ko, siekdami pasinaudoti sezoninio ar trumpalaikio darbo galimybėmis, atsiduria pažeidžiamoje padėtyje. Kai aktualu, valstybės narės turėtų skatinti nustatyti tinkamas tarpvalstybinio bendradarbiavimo nacionaliniu, regioniniu ar vietos lygmeniu formas, įskaitant dvišalius ar daugiašalius projektus ir susitarimus, ir skatinti aktyviai juose dalyvauti, tuo pačiu laikantis Sąjungos teisinės sistemos ir galiojančių nacionalinės teisės aktų. Tai galėtų apimti, pavyzdžiui, bendradarbiavimą klausimais, susijusiais su romų tautybės vaikų galimybėmis gauti išsilavinimą, vaikų mokymosi patirtimi ir rezultatais, taip pat poreikiais ir iššūkiais savivaldybių lygmeniu. Šis bendradarbiavimas turėtų apimti pačių romų dalyvavimą.

Finansavimas

31. Valstybės narės, ypač tos, kurios susiduria su didesniais iššūkiais romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo srityse ir (arba) kuriose gyvena didesnės romų bendruomenės, turėtų visapusiškai ir optimaliai panaudoti bendrąsias ir tikslines Sąjungos ir nacionalinių fondų lėšas, skirtas romų diskriminacijos prevencijai ir kovai su ja, be kita ko, nustatydamos konkrečius tikslus skatinti palankių sąlygų neturinčių grupių ir marginalizuotų bendruomenių, pavyzdžiui, romų¹, socioekonominę integraciją, ir užtikrinti veiksmingą Sąjungos ir nacionalinių finansavimo šaltinių, skirtų romų lygybei ir jų socialinei ir ekonominei įtraukčiai skatinti, derinimą.

¹ Žr. visų pirma pasiūlymo dėl 2021-2027 m. ESF+ 4 straipsnio 1 dalies v ir viii punktus.

32. Valstybės narės turėtų palengvinti regioninių, vietos, miestų ir kitų valdžios institucijų, ekonominių ir socialinių partnerių ir atitinkamų pilietinei visuomenei atstovaujančių įstaigų, nevyriausybinių organizacijų ir įstaigų, atsakingų už socialinės įtraukties, pagrindinių teisių ir nediskriminavimo skatinimą, dalyvavimą rengiant, įgyvendinant, stebint ir vertinant Sąjungos programas, įskaitant dalyvavimą stebėsenos komitetų veikloje.
33. Valstybės narės turėtų skirti pakankamai nacionalinių išteklių ES romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo strateginio plano ir nacionalinių strateginių planų politikos priemonėms įgyvendinti, užtikrinant, kad jos atitiktų realius romų bendruomenių poreikius ir būtų proporcingos romų bendruomenių dydžiui ir patiriamiesiems sunkumams.
34. Nacionaliniuose ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planuose¹ turėtų būti atsižvelgiama į teises ir lygias galimybes visiems bei tai skatinama, taip pat turėtų būti skatinama palankių sąlygų neturinčių grupių, įskaitant romus ir kitus rasinėms ar etninėms mažumoms priklausančius asmenis, įtrauktis.
35. Valstybės narės turėtų tobulinti Sąjungos programų arba struktūrinių reformų, skirtų mažumų socioekonominėi įtraukčiai užtikrinti, rengimą, įgyvendinimą, stebėseną ir vertinimą, pavyzdžiui, prašydamos techninės paramos pagal struktūrinių reformų rėmimo programą.

¹ 2021 m. vasario 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2021/241, kuriuo nustatoma ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė (OL L 57, 2021 2 18, p. 17).

36. Valstybės narės turėtų skatinti naudoti nacionalines ir Sąjungos lėšas, kad būtų stiprinami centrinės ir vietos valdžios institucijų bei pilietinės visuomenės organizacijų pajėgumai ir sudarytos sąlygos joms keistis gera patirtimi, kad šios institucijos ir organizacijos galėtų prisidėti prie kovos su romų diskriminacija priemonių įgyvendinimo spartindamos lygybės ir įtraukties užtikrinimą, be kita ko, kovodamos su segregacija ir skatindamos romų dalyvavimą.
37. Valstybės narės turėtų reaguoti į vietos lygmens, įskaitant miesto vietas, finansavimo poreikius, kai aktualu, siekdamas remti ES judžius romus, be kita ko, numatydamas kalbų mokymą, kokybišką ikimokyklinį ugdymą ir priežiūrą, mokyklinį ugdymą, valstybines užimtumo tarnybas, socialinius darbuotojus, tarpininkus ir t. t.

Nacionalinių romams skirtų strateginių planų stebėseną ir ataskaitų teikimas

38. Valstybės narės turėtų stebėti ir vertinti nacionalinių strateginių planų įgyvendinimą, atitinkamai naudodamos rodiklių rinkinį, kurį parengė Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra (toliau – Agentūra), nacionaliniai romų informacijos centrai, nacionalinės statistikos tarnybos ir Komisija Agentūros koordinuojamoje darbo grupėje su romais susijusių rodiklių ir ataskaitų teikimo klausimais¹. Valstybės narės taip pat gali naudoti nacionalinius rodiklius, atsižvelgdamos į savo nacionalinių teisinių sistemų ir politikos požiūrių raidą, taip pat į romų tautybės asmenų padėtį savo teritorijoje.

¹ 2020 m. spalio 7 d. komunikato 2 priedas ir dokumentas „ES romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo strateginio plano stebėsenos sistema. Tikslai ir rodikliai“ (angl. *Monitoring framework for an EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation – Objectives and indicators*).

39. Atsižvelgdamos į komunikate nustatytus Sąjungos tikslus ir pagrindinius uždavinius, valstybės narės turėtų, priklausomai nuo to, kas aktualu, įtraukti nacionalinius kiekybinius ir (arba) kokybinius tikslus į nacionalinius romams skirtus strateginius planus, pritaikydamos juos prie nacionalinių aplinkybių ir duomenų apie lygybę rinkimo galimybių; tai gali apimti, pavyzdžiui, etniniu požiūriu išskaidytus duomenis arba aktualius socioekonominius tarpinius duomenis arba šių duomenų derinį.
40. Ne vėliau kaip 2023 m. birželio mėn. valstybės narės turėtų pranešti Komisijai apie priemones, kurių imtasi pagal šią rekomendaciją. Vėliau kas dvejus metus valstybės narės turėtų teikti Komisijai ataskaitas apie vykdomas ir naujas priemones, įskaitant informaciją apie pažangą įgyvendinant nacionalinius romams skirtus strateginius planus kiekvienoje teminėje srityje. Valstybių narių ataskaitos bus naudojamos rengiant Komisijos kas dvejus metus teikiamas vertinimo ataskaitas Europos Parlamentui ir Tarybai dėl ES romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo strateginio plano įgyvendinimo.
41. Siekiant padidinti skaidrumą valstybės narės turėtų palengvinti visišką nacionalinių ataskaitų dėl romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo viešą atskleidimą; jos taip pat turėtų sudaryti sąlygas politinei patirčiai kaupti ir, kai aktualu, pasirūpinti, kad nacionalinė strategija ir galutinai parengtos įgyvendinimo ataskaitos būtų aptartos nacionaliniuose parlamentuose.

42. Agentūra 2020 m., 2024 m. ir 2028 m. turėtų atlikti reguliarią romų apklausą, kad būtų galima pateikti duomenis, būtinus pradiniam, tarpiniam ir galutiniam rezultatams, atspindintiems bet kokius romų padėties pokyčius. Be to, Agentūra turėtų remti valstybių narių pastangas rinkti atitinkamus duomenis apie lygybę, remti Komisiją jai vykdant stebėseną ir analizę, taip pat padėti nacionaliniams romų informacijos centrams teikti ataskaitas padedant darbo grupei su romais susijusių rodiklių ir ataskaitų teikimo klausimais.

PRAŠO KOMISIJOS:

43. Užtikrinti, kad rengiant ataskaitas Europos Parlamentui ir Tarybai dėl nacionalinių romams skirtų strateginių planų įgyvendinimo būtų remiamasi valstybių narių pateikta informacija.
44. Toliau stengtis integruoti romų lygybės, įtraukties ir dalyvavimo aspektus į visų atitinkamų svarbių Komisijos iniciatyvų rengimą ir įgyvendinimą, taip pat toliau stebėti romų lygybei, įtraukčiai ir dalyvavimui skirtą politiką Europos semestro ir Europos socialinių teisių ramsčio kontekste.
45. Toliau skatinti tarpvalstybinę partnerystę ir mainus remiant nacionalinių romų informacijos centrų tinklą, tinklą „EURoma“, Europos romų platformą, Europos Parlamento pilietinės visuomenės stebėsenos parengiamuosius veiksmus ir Europos nacionalinių lygybės įstaigų tinklą (EQUINET).

Ši rekomendacija pakeičia 2013 m. gruodžio 9 d. Tarybos rekomendaciją dėl romų veiksmingų integravimo priemonių valstybėse narėse.

Priimta Briuselyje

Tarybos vardu

Pirmininkas
